

ВІДГУК

офіційного опонента – доктора юридичних наук, професора

Соболя Євгена Юрійовича – на дисертацію

Присяжнюк Оксани Василівни

**«Концепт цифровізації адміністративного судочинства», поданої на
здобуття наукового ступеня кандидата юридичних наук зі спеціальності
12.00.07 – адміністративне право і процес; фінансове право;
інформаційне право**

Актуальність теми дослідження. Проблематика вивчення впливу цифровізації на суспільні відносини різного типу є постійним предметом наукових розвідок, що опосередковано наявними соціально-правовими перетвореннями в Україні. У сучасній адміністративно-правовій доктрині концепція цифровізації адміністративного судочинства знаходиться на стадії праксеологічного оновлення та введення в нормативний обіг. При цьому відсутність специфікації загальних положень в обраному напрямку наукових розвідок залишає поза увагою виокремлення специфіки використання цифрових технологій під час розгляду публічно-правових спорів.

Додатковим аргументом, що свідчить про актуальність обраної тематики, є відсутність законодавчого впорядкування окремих питань використання цифрових технологій, що спричинено постійним залученням їх до практики діяльності суб'єктів владних повноважень. Означені прогалини ускладнюють правозастосування, спричиняють прогалини в правозастосуванні та наступне виникнення публічно-правових спорів.

Своєчасність обраного напрямку наукового пошуку посилюється оновленням національного законодавства в частині адаптації до права Європейського Союзу, трансформації системи публічного адміністрування, змістовним переглядом юридичного значення та ролі окремих суб'єктів. Зазначене свідчить про актуальність, важливість, своєчасність та витребуваність обраної теми дисертаційного дослідження.

Зв'язок з науковими програмами, планами, темами. Дисертацію виконано відповідно до плану науково-дослідної роботи Науково-дослідного інституту публічного права «Правове забезпечення прав, свобод та законних інтересів суб'єктів публічно-правових відносин» (номер державної реєстрації 0120U105390).

Ступінь обґрунтованості наукових положень, висновків і рекомендацій, сформульованих у дисертації. Аналізуючи зміст роботи можна дійти висновку, що здійснене дослідження є самостійним, творчим, цілісним та актуальним. Дисертація Присяжнюк О.В. характеризується системним підходом щодо предмету дослідження. Визначені в роботі завдання відповідають його загальній меті, яка полягає в здійсненні дослідження концепту цифровізації адміністративного судочинства.

Наукова робота є структурно логічною. У дисертації на базі здійсненого аналізу національного законодавства в означеній сфері, з використанням сучасних методів наукового пізнання, сформовано основні характеристики, що є притаманними використанню цифрових технологій в адміністративістиці. Аналіз загального змісту роботи свідчить про те, що здійснене дисертаційне дослідження має достатньо високий науковий рівень, а також значне теоретичне і практичне значення.

Присяжнюк О.В. належним чином опрацьовано значну джерельну базу, зокрема наукову літературу з проблем адміністративного та адміністративного процесуального права, а також безпосередньо проблематики дисертаційного дослідження, нормативно-правові акти та судові рішення. Аналіз основного змісту роботи свідчить, що автором на належному рівні досліджено та охарактеризовано термінологічний апарат, визначено стан законодавчого регулювання цифровізації адміністративного судочинства.

Завдяки достатньому використанню наукових джерел та різноманітних методів наукового пошуку висновки і результати дисертаційного дослідження є, у переважній більшості, обґрунтованими та достовірними. Слід звернути увагу на методологічні засади цього дослідження, які сприяли можливості запропонувати пропозиції з удосконалення адміністративного

процесуального законодавства за допомогою використання цифрового інструментарію.

Наукова новизна і практична значущість одержаних результатів. Новизна дисертації Присяжнюк О.В. має прояв як у самому підході щодо досліджуваної проблематики, так і у запропонованому способі її розв'язання. Характеризуючи наукову новизну дослідження слід відзначити, що дисертація є першим у вітчизняній адміністративній процесуальній науці дослідженням концепту цифровізації адміністративного судочинства.

Дисертантом уперше: 1) сформовано концептуальні засади цифровізації адміністративного судочинства; 2) встановлено, що наукова генеза використання цифрових технологій в адміністративному судочинстві охоплюватиме: висновки, що містяться в наукових працях та присвячені питанням цифрових технологій; висновки, що обґрунтовують специфіку використання цифрових технологій в адміністративістиці; висновки, які стосуються особливостей використання цифрових технологій в адміністративному судочинстві; 3) обґрунтовано тезу щодо доцільності використання прийняття Концепції цифрової трансформації діяльності органів державної влади та органів місцевого самоврядування та запропоновано принципи, на яких вона має базуватись тощо.

Цілком обґрунтовано дисертант висуває тезу щодо доцільності уніфікації термінології у чинному адміністративному процесуальному законодавстві та використання понять «адміністративна справа» та «суб'єкт владних повноважень».

Заслуговують на увагу положення автора щодо впливу цифрових технологій на суспільний порядок та стан правового регулювання, який має місце лише тоді, коли: а) цифрові технології стають частиною правової дійсності та мають місце у практичній діяльності, що потребує наступного нормативного впорядкування; б) цифрові технології стають частиною нормативного впорядкування та мають бути втілені у практичну площину.

Висновки автора щодо значущості його праці для науки і практики видаються правомірними. Дисертаційне дослідження Присяжнюк О.В. містить вагомі результати, які в сукупності вирішують важливу наукову

проблему визначення концепту цифровізації адміністративного судочинства. Викладені в ньому наукові положення заповнюють ряд прогалін, які мали місце в теорії адміністративного та адміністративного процесуального права, є основою для здійснення подальших досліджень, вдосконалення законодавчого регулювання адміністративного процесуального законодавства. Таким чином, дисертація має теоретико-прикладний характер, а її висновки та пропозиції становлять науковий, законотворчий та практичний інтерес.

Наукова новизна одержаних результатів посилена положеннями, які чітко виокремлюють нові результати дослідження та положеннями, що були удосконалені дисертантом. Висновки та пропозиції за результатами наукового дослідження автор доповідав на міжнародних науково-практичних конференціях.

Оцінка змісту дисертації. У роботі Присяжнюк О.В. порушено фактично не розроблені раніше наукові і практичні проблеми, розв'язання яких дозволило одержати цікаві результати, виробити ряд корисних пропозицій. Окреслена мета, а також поставлені для її реалізації завдання, визначили структуру роботи, яка є цілком логічною, виваженою і такою, що охоплює великий обсяг важливих аспектів дисертаційного дослідження. Дисертація складається із анотації, вступу, трьох розділів, дев'яти підрозділів, висновків до розділів, висновків, списку використаних джерел.

Перший розділ дисертаційного дослідження присвячено нормативно-правовим засадам цифровізації в адміністративному судочинстві. У ньому проаналізовано доктрину права, у межах якої досліджено: окремі аспекти цифровізації в адміністративному судочинстві; категоріальний апарат, що забезпечує використання цифрових технологій в адміністративному судочинстві; питання основоположних засад використання цифрових технологій.

Другий розділ присвячено впливові цифровізації на змістовні складові адміністративного судочинства. До прикладу, цікавим є обґрунтування визначення юридичної природи публічності правовідносин, що сприяє

чіткому та однозначному розмежуванню спорів, які мають розглядатися виключно в рамках адміністративного судочинства, для сторін, суддів, процесуальних представників та інших учасників адміністративного процесу. Удосконалено підходи до: 1) виділення в якості основної ознаки публічно-правових відносин – переважання у них саме публічного інтересу, а не державного інтересу; 2) коригування розуміння підпорядкованості в публічно-правових відносинах, адже риса підпорядкованості суб'єктів публічно-правових відносин один одному не є властивою для публічно-правових відносин, і не повинна розглядатися як основоположний до їх визначення елемент.

Третій розділ дисертації присвячено дослідженню удосконалення адміністративно-правового забезпечення цифровізації адміністративного судочинства. Здобувачем аргументовано важливість удосконалення адміністративного процесуального законодавства, яким впорядковано спрощене провадження. Відповідно, назва Глави 10 КАС України «Розгляд справ за правилами спрощеного позовного провадження» сформована з використанням терміну «справа». Натомість, Глава 11 КАС України має назву «Особливості позовного провадження в окремих категоріях адміністративних справ», де використано термін «адміністративна справа». Таким чином, адміністративним процесуальним законодавством штучно виокремлюється два терміни «справа» та «адміністративна справа». Для цілей однотипного використання термінології у законодавстві та уникнення надмірних можливостей до маніпуляції нормативними положеннями, необхідно внести зміни як до назви Глави 10, виклавши її таким чином «Розгляд адміністративних справ за правилами спрощеного позовного провадження», а також до окремих статей цієї глави.

Серед висновків, що заслуговують на увагу, слід відзначити, насамперед, авторську позицію щодо визначення цифровізації адміністративного судочинства як впровадження у процес здійснення судочинства адміністративними судами цифрових технологій, за допомогою

використання систем інформаційно-комунікаційного обміну з метою посилення функціональної та процесуальної спроможності адміністративних судів. В якості актуального вектору нормативно-правового регулювання цифровізації адміністративного судочинства обрано єдину термінологію цифрового спрямування. Проаналізовано окремі категорії, що стосуються як сфери адміністрування, так і адміністративного судочинства та запропоновано їх тлумачення. Йдеться про детермінацію понять: «електронного доступу», «електронного підпису», «електронної ідентифікації», «електронного документообігу», «відеоконференції» тощо.

Варто погодитися з автором у тому, що у межах адміністративного судочинства розглядаються публічно-правові спори, що виникають з приводу публічно-правових відносин. При цьому, що використання категорії «адміністративна справа» в адміністративному судочинстві: 1) не пов'язується з категорією адміністративно-правових відносин і не означає потреби саме їх визначення як основних; 2) є відображенням назви судочинства та позначення його як адміністративного. Встановлено, що розширення предмету публічно-правових спорів адміністративного судочинства є сучасною тенденцією, яка обумовлена як об'єктивними факторами (розвиток суспільних відносин, ускладнення публічного адміністрування), так і суб'єктивними факторами (зростання правової свідомості громадян, посилення їхньої активності у захисті своїх прав), що можуть мати як внутрішній, так і зовнішній характер.

Цікавим є висновок щодо детермінації правосуб'єктності у адміністративному процесі з окресленням: 1) переліку учасників адміністративного процесу; 2) нормативним регулювання передумов набуття особи статусу учасника адміністративного процесу; 3) впливу цифровізації, євроінтеграції та дії правового режиму воєнного стану на можливість набуття особою статусу учасника адміністративного процесу. Проаналізовано вплив цифровізації як на статусні аспекти учасників адміністративного судочинства, так і процедурні засади їх забезпечення.

Позитивним є виокремлення особливостей спрощеного провадження в адміністративному судочинстві, які мають прояв у: значно скорочених термінах розгляду справи та отримання результату розгляду; можливості подати клопотання щодо призначення справи до розгляду саме у спрощеному провадженні; можливості вибору присутності чи відсутності у судовому засіданні (а також можливості присутності у ньому в режимі відео-конференції із використанням засобів відеозв'язку та інформаційних технологій); можливості самостійного розподілу судом часу для розгляду справи, що є особливо актуальним з врахуванням існуючих проблем; можливості самостійного представлення інтересів позивачем, без залучення представника (з огляду на спрощений порядок розгляду, до прикладу – відсутність судових дебатів як складової процесу); зменшенні фінансових витрат на розгляд справи; тощо.

Наукову та прикладну цінність представляють запропоновані автором рекомендації, спрямовані на удосконалення національного законодавства, зокрема щодо внесення змін до Кодексу адміністративного судочинства України.

Повнота викладу результатів в наукових публікаціях. Основні теоретичні положення і висновки дисертації містяться у 11 публікаціях. Таке представлення результатів дисертаційного дослідження слід визнати достатнім і таким, що відповідає встановленим вимогам. Кількість публікацій, їх обсяг, якість, повнота висвітлення результатів та розкриття змісту дисертації відповідає встановленим вимогам.

Відсутність порушень академічної доброчесності. У ході вивчення як дисертаційного дослідження, так і наукових публікацій Присяжнюк О.В., фактів порушень академічної доброчесності не виявлено.

Зауваження і дискусійні положення дисертації. Поряд з позитивними здобутками дисертаційного дослідження Присяжнюк О.В., які є важливими для теорії адміністративного процесуального права й подальшого розвитку правового регулювання цифровізації

адміністративного судочинства, в дисертації мають місце положення, які сприймаються неоднозначно, видаються суперечливими або потребують додаткового обґрунтування.

1. Автором виокремлено положення щодо специфіки використання окремих категорій цифровізації адміністративно-правового характеру. При цьому, поза увагою залишається детермінація категорій цифровізації в межах адміністративного судочинства. У зв'язку з цим, доцільним видається уточнення позиції дисертанта з належною їй аргументацією щодо цього.

2. Серед положень наукової новизни дисертантом виявлено зв'язок між змінами, що вносяться до КАС України та нормативними актами Президента України, Державної судової адміністрації України, якими визначаються пріоритетні напрями цифровізації судочинства. Хотілось би почути думку автора щодо конкретних рішень Державної судової адміністрації України в сфері цифровізації та окреслення їх впливу на удосконалення положень КАС України.

3. Автором запропоновано підхід до виокремлення ознак, що притаманні принципам адміністративно-правового забезпечення цифровізації, а саме: застосування до широкого кола адміністративних дій та ситуацій; тривалість актуалізації незважаючи на те, що конкретне застосування може змінюватися; превалюючий характер над адміністративними нормами через надання їм загального змістовного спрямування; формулювання як загальних правил поведінки, що визначають межі допустимої поведінки; відображення суспільних цінностей; здатність до зміни у відповідності до суспільних трансформацій. Натомість чи наявні адміністративно-процесуальні принципи забезпечення цифровізації – незрозуміло. Під час захисту хотілось би почути позицію дисертанта щодо співвідношення адміністративних та адміністративно-процесуальних принципів забезпечення цифровізації.

4. Автором обрано підхід, за якого виокремлено використання терміну «адміністративна справа». Хотілося б почути позицію дисертанта щодо обґрунтування співвідношення понять «справа», «публічно-правовий спір», а також вибір терміну «адміністративна справа».

5. Цікавими видаються запропоновані автором зміни та доповнення до чинного адміністративного процесуального законодавства. Значним підвищенням наукової цінності одержаних результатів було б приділення уваги профільному законодавстві, що регулює належний стан використання цифрових технологій суб'єктами владних повноважень.

Наведені вище критичні зауваження та рекомендації стосуються дискусійних питань і не применшують значення отриманих в роботі висновків, не впливають на загальну позитивну оцінку дисертаційного дослідження, яке має науково-теоретичне, нормотворче і практичне значення, містить наукові положення, що відзначаються корисністю для вирішення конкретного наукового завдання, сприяють з'ясуванню сутності концепту цифровізації адміністративного судочинства.

Висновок щодо відповідності дисертації встановленим вимогам.

Дисертація на тему «Концепт цифровізації адміністративного судочинства», подана на здобуття наукового ступеня кандидата юридичних наук, є комплексним та завершеним науковим дослідженням, за актуальністю, ступенем наукової новизни, обґрунтованістю, науковою та практичною цінністю здобутих результатів відповідає вимогам п. 9, 11-13 Порядку присудження наукових ступенів, що затверджено Постановою Кабінету Міністрів України від 24 липня 2013 р. № 567, а її автор – Присяжнюк Оксана Василівна – заслуговує на присудження наукового ступеня кандидата юридичних наук зі спеціальності 12.00.07 – адміністративне право і процес; фінансове право; інформаційне право.

Офіційний опонент –

**доктор юридичних наук, професор,
ректор Центральноукраїнського
державного університету
імені Володимира Винниченка**

Євген СОБОЛЬ